

Sarako Idazleen Biltzarra, 2014/04/21

Zubererazko istorio, alegia eta ipuin irri-egingarri
Gure Herria-ren idazleak (1924-1939)

Hasteko zuberotar literatura eta bere dibertsitateaz hitz bat

Zuberera euskararen lau euskalki literarioetan izan zen eta da.

Jakin behar da, xume izanik ere, zubererazko literatura aski ezberdin eta emankorra dela. Pentsa genezakeeen baino gehiago.

Ez da baizik mugatzen erlijio- eta pastoral-testuei edo kantuei. Baina pastoral eta kantu horietarik kanpo ez da ezaguna. Usuenik hedapena eskasa zen eta orain liburutegi edo ganer bakan batzuetarik kanpo, irakurleak ez ditu aurkitzen ahal.

Hogeita hamar zubererazko testu irri-egingarri hautaturik

Liburu honetan *Gure Herria* aldizkarian 1924tik 1939ra argitaratu ziren zubererazko istorio, alegia eta ipuin irri-egingarri hautaketa bat eskaintzen da.

Oro har, hogeita hamar testu hautatu ditut: narrazioak, ipuinak, alegiak eta sailkatzeko errazak ez direnak. Gainera, bi testuri emendatu zitzaizkien musika-notak emanak dira faksimiletan.

Bistan da, hemen egin den hautaketa subjektiboa da; ez dakit niri agertu zaitan alderdi irrigarria irakurleari agertuko zaionez.

Liburu hau ez da edizio kritikoa. Egiten ditudan iruzkin labur eta motzek egiteko litzatekeen ikerketa literario eta linguistikoa ez dute ordezkutzen. Holako ikerketa zientifikoa liburuaren helburuetan ez da sartzen.

Erran bezala, lau testu mota badaude.

Ipuin sailean sailkatu ditudan testuak hamabi dira. Denek, era batez edo bestez, umorezko tasuna badute. Argi da autoreek irri eginarazi nahi zutela.

Zortzi alegiek, halaber, ohizko moral ekarpenaz gain, umorezko aldea badute.

Narrazioak zazpi dira. Testuak luzeagoak dira eta ikuspuntu etnologikotik zinez oparoak. *Maskaradak* testuaren ondoren, zazpi dantzaren musika-notak emanik dira, maskaradetan zehar dantzatuak zirenak.

Bururatzeko beste testu batzuk ematen dira: *Urriago da...* (1936), *Hamasei pikoeratako pertsuak* (1936) eta *Pariseko modak eta probintzietako moda zaharrak* (1938), hiruak denak Fabien Hastoyek idatzirik.

***Gure Herria* aldizkaria eta zuberera**

Gure Herria aldizkaria, garai hartan, Iparraldeko euskarazko aldizkari nagusia zen, testuen erdia, batez beste, frantsesez izan bazen ere. Orduko euskal letradunen oroen partaidetza eskuratzen zuen *Gure Herriak*.

1921ean sortua Baionan, 1939ko agorrilan itxi zen 1950ean berriz agertzeko 1976a arte. Euskal gaiak bakarrik azaltzen ziren, deitzen zuten « euskal arima », literatura-genero ezberdinak, haurrentzat ere, historia, folklorea eta bizi kulturala, musika eta kantua, etab.

1924tik hasiz, kasik zenbaki denetan zubererazko testu bat bazegoen *Gure Herrian*, noizean behin bi edo hiru. Adibidez, 1931ko Martxo-Apirilaren zenbakian Dominique Béhétyren testu bat eta Pette Chiberoren bat baziren edo 1938ko Urria-Abenduarenean Joanes Etxegorenen testu bat, Fabien Hastoyena eta Pierre Jauryrena.

Garai bateko lexiko aberats eta tokikoa

Lexikoa, erran nahi baita hizkuntza edo dialekto baten hitzen multzoa, gizarte bati, kultura bati, bizi-modu bati zuzenki lotua zaie.

Laurogei, laurogeita hamar bat urtez, Zuberoako bizi-moldea aldatu da, halaber zuberotar lexikoa. Teknika batzuk desagertu dira, lan egiteko molde batzuk ere bai, behar bada ere irri-egiteko moduak. Hots, irakurleak, zuberotarrak ere, testuen zehar hitz eta erranmolde ezezagun batzuk aurkituko ditu.

Biarnoko gaskoiaren eragina argia da ere.

Zubererazko testu irri-egingarri horien idazleak nor ziren?

Idazle gehienak apezgaiak zirela (Dominique Béhéty, Joanes Etchégoren, Pierra Jaury, Jean-Baptiste Mazéris eta Pierre Picochet) edo apezza (Pierre Lanouguère, «Pette Zibero/ Chibero» izengoitia zuena).

Fabien Hastoy, «Betzulako aize ephailia» izengoitikoa, aldiz, lehen mailako irakaslea zen eta erretretan zegoen testuak publikatu zituenean. Azkena, J. Berrionde edo Berriondo, nor den ez dakigu.

Bigarren ezaugarria da, idatzi zutenean, hautatuak diren testuen idazleak gazteak zirela, Fabien Hastoy izan ezik berriz. Dominique Béhétyk, adibidez, 20 urte zituen 1927an *Pello Espainola* publikatu zuenean edo Pierra Jauryk 18 urte zituen *Pierraren pelota* publikatu zuenean 1936an.

Eskualtzaleen Biltzarra elkarteak testu saristatuak

Testu horietarik batzuk Eskualtzaleen Biltzarra elkarteak saristatu zituen, Jean Etxepare (1923-1926) eta Louis Dassance (1926-1959) medikuen buruzagitzaren garaian.

Hona Jean Etxeparek 1922an idazten zuena: «*Aurten apez geien arteko sariketa batzu eginen dituztela. (...) Gero, uztailaren ondarreko eginen dute, beren burutik ateraturik, euskarazko kondaira bat. (...) Saritzat badire bi berrehun liberaka: lan bakotxarentzat bi sari, bat berrehun liberakoa eta bertzea ehun-eta-berrogeita-hamarrekoa*»¹.

Helburua zen euskarazko idatziak bultzatzea, «haurren primak» antolatzen zituzten ere. Argi da polika horrek luma berriak agertarazten lagundu zuela.

Bi xede-publiko

Bi xede-publiko nagusi baditu liburuak. Ikasleak alde batetik, Zuberoako bigarren mailako ikasleak eta lehen mailako handienak. Zubererazko testuak hain ugariak ez dira, bereziki ikastetxean irakurtzeko eta ikertzeko egokiak.

Bestetik, Zuberoako eta Euskal Herriko helduen publiko zabala. Testu labur horien bidez, Zuberoako orduko kultura, ohidurak, bizi-modua, josketak, umorea, irri egiteko moldeak ere agertuko zaizkie. Hots, orrialdeen zehar, lekukotasun etnologiko paregabea daukate. Gainera, zuberera ikertu nahi dutenentzat testu horiek orduko euskalkiaren barneko aniztasunaren lekuko ezin hobeak dira.

Bururatzeko

Bukatzeko erran dezadan irakurketa laguntzeko, liburuaren azken zatian lexiko zuberotar-batua ematen dela. Eta liburu honen irri-egingarri, umoretsu diren testu horiek oraingo ortografian emanik direla. Euskaltzaindiak gomendatzen dituen arauak aplikatzen zaizkio.

Milesker. Eskerrik hanitx. Eta... irri egin dezagun!

---

¹ P. Charritton, *Jean Etxepare mirikuaren (1877-1935) idazlanak : I Euskal gaiak*: 62. or.